

ОЦІНКА РИЗИКУ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕГРАЦІЇ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В АНТИКРИЗОВЕ ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ

Трансформаційні процеси в Україні відбуваються в умовах політичної й економічної нестабільності, невідповідності старих законів і слабкої пропрацьованості нової юридичної бази. В період радикальних інституціональних змін на розвиток підприємств зростає вплив зовнішніх і внутрішніх соціально-економічних факторів, які створюють умови невизначеності і ризику, в той час, як свідоме управління ризиками ще не стало стандартною управлінською діяльністю. Антикризове управління на будь-якому підприємстві має за необхідне враховувати та оцінювати ризики, з якими пов'язана їх діяльність, отже на даному етапі набуває актуальності інтеграція ризик-менеджменту в антикризове управління, що в свою чергу потребує нових методичних підходів до оцінки ризику (кількісної і якісної) як складової діагностики антикризого фінансового управління.

В наукових працях, І.Бланка [1], І. Балабанова [2], В. Вітлінського [3] і ін., де управління ризиком розглядається ізольовано, надаються загальні рекомендації щодо кількісної оцінки ризиків для підприємств реального сектору з використанням методів: експертних оцінок, економіко-статистичних методів, оцінки фінансового стану, доцільності втрат, розрахунково-аналітичних методів. Н. Внукова, В. Смоляк [4] і М. Дядюк [5], розкриваючи проблему кількісної оцінки ризику в умовах реальних підприємств, віддають перевагу комбінованим методам, використовуючи аналіз фінансових коефіцієнтів та відповідно статистичні методи і доцільності втрат. А. Недосекін, О. Максимов, Г. Павлов [6], оцінюючи ймовірність (ризик) банкрутства застосовують метод нечітких множин, О. Терещенко [7] – методи дискримінантного аналізу.

Критична оцінка методичного інструментарію кількісної оцінки ризику показала, що він залишається недостатньо розкритим і

потребує подальшого опрацювання, оскільки в наявних дослідженнях не приймаються до уваги масштаби підприємств, певна різниця в оподаткуванні і формуванні фінансової звітності великих і малих підприємств, їх галузеві особливості, проблематичним є рівень встановлених нормативних значень фінансових коефіцієнтів, за оцінки інтегрального показника ігнорується критерій мультиколеніарності при формуванні системи вибірки показників, визначення вагомості їх впливу на загальні результати аналізу недостатньо обґрунтовані і здебільшого мають суб'єктивний характер, відчувається брак системного аналізу і комплексного підходу щодо кількісної оцінки ризику в системі антикризого фінансового управління підприємством, які сприяють більш ефективній діяльності суб'єктів господарювання в конкурентному середовищі.

Метою дослідження є обґрунтування науково-методичних засад комплексної оцінки рівня фінансових ризиків в системі фінансового управління суб'єктів господарювання, враховуючи їх галузеву приналежність, з огляду на формування стратегічних заходів, направлених на їх більш ефективну діяльність і недопущення розвитку чи поглиблення кризи.

В процесі управління фінансовими ризиками провідне місце займає їх систематизація за видами залежно від впливу на фінансовий стан підприємства (рис. 1), що одночасно надає уяву про генеруючий фактор і дозволяє «прив'язати» оцінку рівня ймовірності виникнення і розміру можливих фінансових втрат за даним видом ризику із змінами відповідних чинників.

По-суті означені види ризиків (ризик структури капіталу, ризик втрати ліквідності, ризик зниження оборотності активів, ризик зниження рентабельності власного капіталу і активів) є ризиками внутрішнього характеру і безпосереднього впливу менеджменту підприємства. Так як за своїми наслідками в фінансово-господарській діяльності важливо одержання прибутку, в процесі її здійснення основна увага має концентруватись на внутрішніх (динамічних) чинниках фінансового ризику. Використання даної

класифікації як в науковому так і в практичному аспекті дає змогу побудови більш чіткої системи ризик-орієнтованого менеджменту підприємств і раціонального підходу до виконання якісної і кількісної оцінки фінансового ризику.

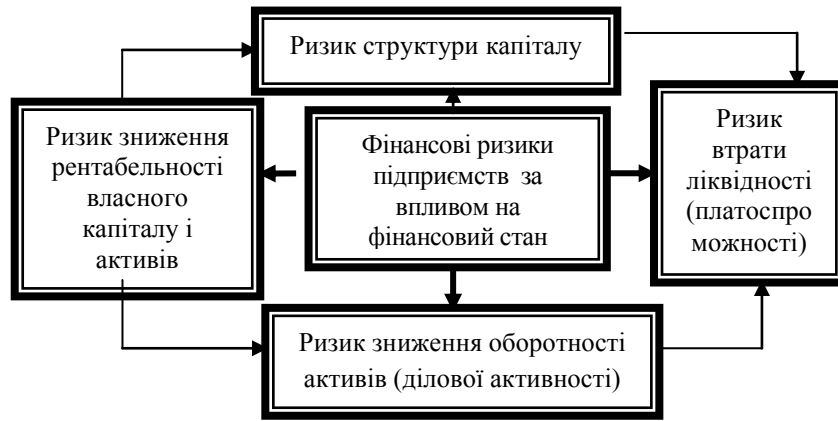

Рис. 1 - Класифікація фінансових ризиків за впливом на фінансовий стан підприємств

Ґрунтуючись на особливостях генерації і реалізації ризикових подій, представлено удосконалену блок-схему ризик-менеджменту, інтегровану в схему антикризового фінансового управління. Дана модель (рис. 2) потребує комплексного підходу та систематичної процедури оцінки, аналізу та управління різноманітними видами фінансових ризиків. Оцінка ризику в ній визначається як один з найважливіших етапів в системі антикризового фінансового управління, який дає змогу проаналізувати встановлену величину рівня фінансового ризику і його причин, оцінити його відповідність етапу розвитку кризи на підприємстві та визначитись щодо подальшого управління ним.

Вирізняють два види оцінки фінансових ризиків: якісну, основне завдання котрої визначення чинників і обставин, що ведуть до виникнення ризикових ситуацій та кількісну оцінку. Порівняльна оцінка основних методів кількісної оцінки фінансового ризику

(табл.1) показала, що залежно від обраного методу оцінки рівень ризику може змінюватись, а досліджені переваги методів щодо точності, простоти розрахунку і одержаної інформації тощо, вказують на їх непридатність для автономного застосування.

Оскільки процес оцінки ризику не завжди можна розділити на самостійні етапи, і, дотримуючись думки науковців щодо комплексного підходу у використанні методів оцінки ризику, оскільки процес оцінки ризику не завжди можна розділити на самостійні етапи, вважаємо, що найбільш об'єктивні і точні результати можуть бути досягнуті за синтезу методів якісної і кількісної оцінки, причому в основу кількісних методів мають бути покладені стандартні методи фінансового аналізу з використанням моделі оцінки ризику, що ґрунтується на фінансових коефіцієнтах, які відображають галузеву специфіку фінансово-господарської діяльності підприємств і слугують основою діагностики фінансового стану в антикризовому фінансовому управлінні.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз методів оцінки фінансового ризику

Назва методів	Кількісна оцінка	Якісна оцінка	Простота розрахунків	Доступність інформації на підприємстві	Можливість оцінки в динаміці	Можливість детального обліку факторів ризику
Методи експертних оцінок	+	+	-	+	+	Практично відсутня
Статистичні методи	+	+	+	+/-	+	Висока
Аналітичні методи	+	-	-	-	+	Практично відсутня
Методи доцільності втрат	+	+	+	+	+	Низька
Методи аналогій	+	+	-	-	+	Низька
Аналізу фінансового стану (нормативний)	+	+	--	+	+	Висока
Комбінований	+	+		+/-	+	Залежно від вибору методів

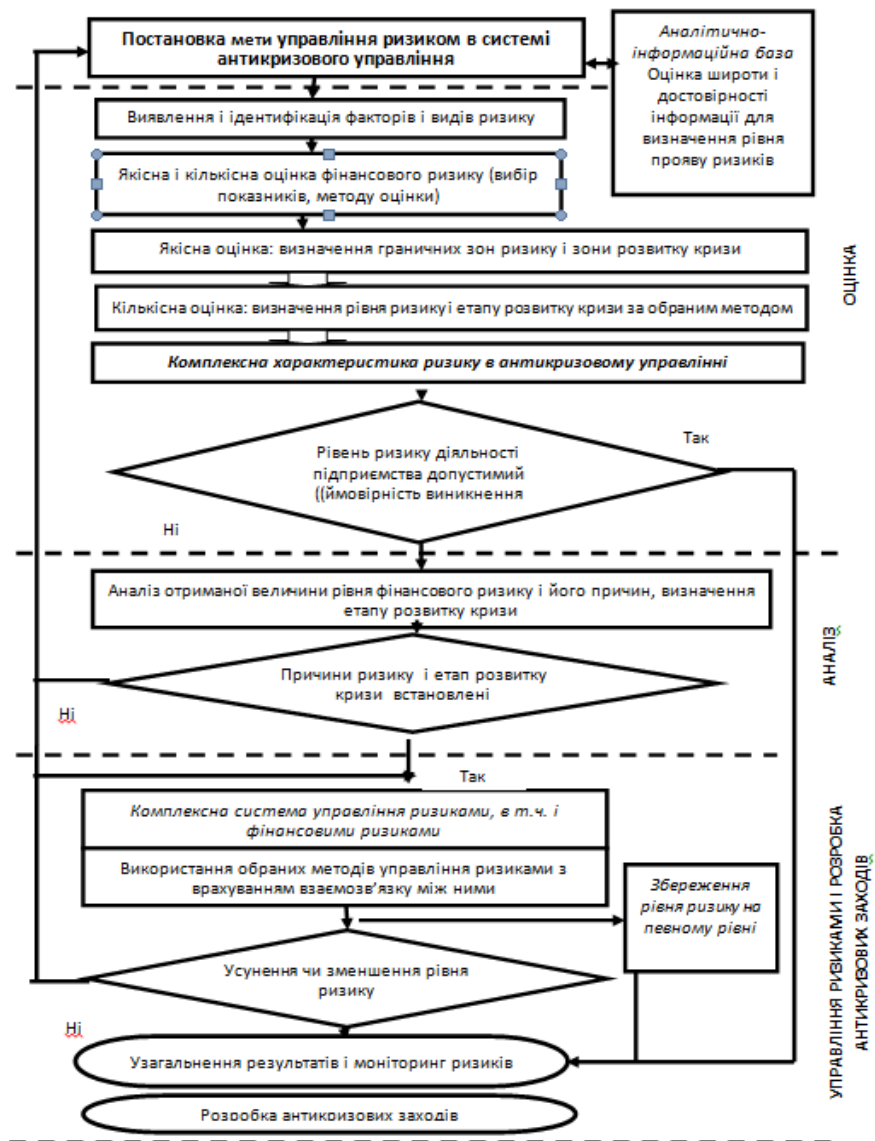

Рис. 2 – Інтеграція оцінки ризику в систему антикризового управління підприємством

Задля ідентифікації та виявлення найбільш впливових видів фінансового ризику використано експертний метод, як метод, за допомогою якого допустиме визначення проблеми за деякими ознаками, одержаними в результаті фінансово-господарського досвіду і мінімумом інформації. За проблему мала на увазі ідентифікація видів фінансових ризиків в фінансово-господарській діяльності підприємств роздрібної торгівлі. При цьому враховувалось, що ефективність експертних методів залежить від правильності підбору експертної групи, а їх результати не підлягають точній оцінці внаслідок суб'єктивності точок зору експертів. Серед сукупності внутрішніх і зовнішніх ризиків, експерти виділили внутрішні ризики, серед яких ризик структури капіталу (30,2 %) і ризик ділової активності (12,9%) мають найбільший прояв в діяльності підприємств роздрібної торгівлі.

В процесі якісної оцінки фінансового ризику було проаналізовано фінансові показники досліджуваної вибіркової сукупності 38 підприємств роздрібної торгівлі м. Харкова, поділені на суб'єкти малого бізнесу (МП) і крупні підприємства (ВП), що дало змогу визначити найбільш важливі чинники, які генерують фінансові ризики, зокрема: значні фінансові витрати на обслуговування кредитних ресурсів, збиткова діяльність, структура джерел фінансування і активів, незбалансованість грошових потоків тощо.

Одержані результати R- аналізу свідчать про високий ризик структури капіталу ВП на фоні зниження в динаміці і наявності негативного значення власного капіталу у 2015 р. та про прийнятний рівень ризику структури капіталу в діяльності МП, оскільки фінансування товарних запасів вони здійснювали в основному без залучення банківських кредитів, використовуючи лише товарний кредит; наявність певного ризику ліквідності, оскільки близькі до нормативних значення коефіцієнтів ліквідності забезпечувались в основному за рахунок товарної складової; коливання рівня ділової активності сукупності підприємств, що свідчить про наявність фінансових ризиків зменшення оборотності, які негативно впливають

на формування фінансового результату; ризик рентабельності, що проявляється в діяльності ВП протягом всього досліджуваного періоду, а у МП у 2014-2015 рр. і скорочує можливості підприємств щодо використання банківського кредиту (отже і переваг, що регламентуються ефектом фінансового важеля).

Наступний етап дослідження – вивчення питань забезпечення запасів джерелами фінансування і аналіз ліквідності балансу задля визначення зон фінансового ризику, в яких перебувають підприємства роздрібного сегменту. Для цього, відповідно П(С)БО і з врахуванням галузевих особливостей підприємств роздрібною торгівлі продовольчими товарами удосконалено методики оцінки ризику за абсолютними показниками фінансового стану (рис. 3, 4) [11].

Вихідні дані балансу			
Компоненти алгоритму		Джерело з балансу	
Запаси		Ф.1, ряд.1100	
Власні оборотні кошти (ВОК=ОА – ПП)		Ф.1 ряд.1195 – ряд.1610	
Нормальні джерела формування запасів (НДПЗ)		(ПА – ПП) + ряд. 1600+ ряд.1615	
Загальні джерела формування запасів (ЗД)		(ПА–ПП+П) + ряд.1600+ ряд.1615	
Показники забезпеченості запасів джерелами формування			
1. Надлишок (+) чи нестача (-) ВОК для формування запасів	2. Надлишок (+) чи нестача (-) НДПЗ для формування запасів	3. Надлишок (+) чи нестача (-) ЗД для формування запасів	
$\pm\Phi^{\text{ВОК}} = \text{ВОК} - \text{З}$	$\pm\Phi^{\text{НДПЗ}} = \text{НДПЗ} - \text{З}$	$\pm\Phi^{\text{ЗД}} = \text{ЗД} - \text{З}$	
Визначення типу фінансової стійкості			
Тип фінансової стійкості			
$\Phi^{\text{ВОК}} > 0, \Phi^{\text{НДПЗ}} > 0, \Phi^{\text{ЗД}} > 0$	$\Phi^{\text{ВОК}} < 0, \Phi^{\text{НДПЗ}} > 0, \Phi^{\text{ЗД}} > 0$	$\Phi^{\text{ВОК}} < 0, \Phi^{\text{НДПЗ}} < 0, \Phi^{\text{ЗД}} > 0$	$\Phi^{\text{ВОК}} < 0, \Phi^{\text{НДПЗ}} < 0, \Phi^{\text{ЗД}} < 0$
Абсолютна стійкість	Припустима (нормальна) стійкість	Нестійкий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан
Шкала оцінки ризику втрати фінансової стійкості			
Безризикова зона	Зона допустимого ризику	Зона критичного ризику	Зона катастрофічного ризику

Рис. 3 – Розрахункова модель оцінки ризику втрати фінансової стійкості

Аналіз фінансової стійкості за абсолютними показниками показав, що нестача ВОК спостерігається у 2013 р. в 39,5% вибіркової сукупності підприємств, у 2014 р. – у 26,3%, у 2015 р. – у 21%, 9 підприємств мали негативне значення власного капіталу, що є сигналом для їх менеджменту і власників про необхідність прийняття заходів по забезпеченню рівня ВОК хоча б на «0» відмітці, тобто прийняття заходів щодо попередження росту ризику втрати фінансової незалежності.

Внесені пропозиції щодо формування джерел фінансування дали змогу одержати більш об'єктивні результати щодо розподілу підприємств вибіркової сукупності за зонами ризику, що є визначальним в процесі прийняття управлінських рішень відносно їх подальшого функціонування.

Аналіз ліквідності балансу (розподіл на групи)			
Активи підприємства		Пасиви підприємства	
A1 – найбільш ліквідні активи		P1 – найбільш термінові зобов'язання	
A2 – швидко реалізовані активи		P2 – короткострокові пасиви	
A3 – повільно реалізовані активи		P3 – довгострокові пасиви	
A4 – важко реалізовані активи		P4 – постійні пасиви	
Тип стану ліквідності			
Умови:			
A1 ≥ P1, A2 ≥ P2, A3 ≥ P3, A4 ≤ P4	A1 < P1, A2 ≥ P2, A3 ≥ P3, A4 ≤ P4	A1 < P1, A2 < P2, A3 ≥ P3, A4 ≤ P4	A1 < P1, A2 < P2, A3 < P3, A4 ≤ P4; Σ (A1;A2;A3) < 0 Σ (P1;P2;P3); P4 < 0
Абсолютна ліквідність	Нормальна ліквідність	Порушена ліквідність	Кризовий стан
Шкала оцінки ризику втрати платоспроможності			
Безризикова зона	Зона допустимого ризику	Зона критичного ризику	Зона катастрофічного ризику

Рис.4 – Розрахункова модель оцінки ризику втрати платоспроможності

Результати аналізу ліквідності балансів дозволяють зробити висновок, що за досліджуваний період найбільша кількість підприємств перебувала в зоні катастрофічного ризику, однак мала місце тенденція до зниження з 60,5% у 2013 р. до 47,7 % у 2015 р., що свідчить про динамічний характер фінансового ризику і доводить доцільність індивідуального підходу до оцінки ризику кожного суб'єкту господарювання.

Аналіз абсолютних фінансових показників не в повній мірі відображає реальний фінансовий стан підприємства, оцінка якого не може бути обмежена лише критеріями фінансової стійкості і ліквідності, ігноруючи при цьому прибутковість і ділову активність, тому він був доповнений аналізом відносних фінансових показників, які включають всі чотири критерії фінансового аналізу (фінансова стійкість, ліквідність, ділова активність і рентабельність) як в динаміці, так і в порівнянні з нормативними і галузевими даними.

Погіршення показників оборотності в динаміці і наявність збитків свідчить про достатньо високий фінансовий ризик в діяльності підприємств вибіркової сукупності.

Порівняльний аналіз якісної оцінки фінансових ризиків за абсолютними і відносними показниками дозволяє відзначити, що застосування різних методик, які відрізняються набором інформації, видом показників і вимогами до них, приводять до деякої відмінності в оцінці ризиків.

Якісна оцінка фінансового ризику з використанням методів фінансового аналізу абсолютних і відносних показників засвідчила, що діяльність підприємств вибіркової сукупності відбувається в зоні високого ризику, оскільки мають місце проблеми щодо фінансової стійкості, платоспроможності, зменшення ділової активності та збитковості діяльності. На загальні результати вплинули результати ВП, які у 2013-2014 рр. перебували у зоні критичного, а у 2015 р. – катастрофічного ризику. Щодо МП, то протягом досліджуваного періоду їх стан віднесено до зони допустимого ризику. Лише незначна кількість підприємств вибіркової сукупності має стан

фінансової рівноваги, тобто постійно знаходилась в стані платоспроможності і для забезпечення певного рівня доходності використовувала капітал, як мінімум для покриття витрат, пов'язаних з його одержанням.

Якісний етап оцінки ризику в системі діагностики (табл.2), що ґрунтувався на коефіцієнтному фінансовому аналізі та за абсолютними показниками за приведеними схемами (рис. 3,4), було апробовано на прикладі вибіркової сукупності підприємств роздрібною торгівлі продовольчими товарами м. Харкова, як попередній крок до кількісної оцінки ризику, дозволив виокремити структурні характеристики ризику: небезпека – схильність до ризику – уразливість, проаналізувати конкретні причини виникнення несприятливих подій і їх негативних наслідків та етапи розвитку кризи на кожному з підприємств.

Таблиця 2

Результати якісної оцінки фінансового ризику вибіркової сукупності підприємств роздрібною торгівлі продовольчими товарами м. Харкова

Вид ризику	Розрахункова модель	Підприємства	Оцінка		
			2013 р.	2014 р.	2015 р.
Ризик ліквідності	Абсолютні показники	ВП	Кр	Кр	Кр
		МП	К	К	К
	За фінансовими коефіцієнтами	ВП	Д	Д	Д
		МП	Д	Д	Д
Ризик структури капіталу	Абсолютні показники	ВП	Д	Д	Д
		МП	Д	Д	Д
	За фінансовими коефіцієнтами	ВП	К	К	КР
		МП	Д	Д	Д

де Д – допустимий рівень ризику (відповідає стабільному стану), К – критичний рівень ризику (загроза втрати платоспроможності), Кр – катастрофічний рівень ризику (загроза банкрутства)

Однак на етапі якісного аналізу ризику в системі діагностики антикризового фінансового управління було визначено і деяку невідповідність результатів оцінки розвитку ризику і етапу розвитку кризи, що для прийняття певних антикризових заходів потребує більш чіткого визначення параметрів ризику, його кількісної оцінки.

Критично оцінюючи наявний науково-методичний інструментарій кількісної оцінки фінансового ризику і, виходячи із розробленої моделі проведення оцінки рівня фінансового ризику (рис. 5), запропоновано методичний підхід до оцінки фінансового ризику, що ґрунтується на використанні інтегральної функції оцінки потенціалу багатовимірного динамічного об'єкта, в рамках якої відбувається «зважування» чинників, запропонованої М.В. Шалановим [8], з використанням елементів системного аналізу і економіко-статистичних методів задля мінімізації впливу суб'єктивного чинника на одержані результати і адаптованої нами до специфіки діяльності торговельних підприємств.

Відзначимо, що деяку суб'єктивність в пропонованій методиці кількісної оцінки ризику має лише процес вибору рівня еталонів.

Еволюційний процес змін в діяльності роздрібних підприємств передбачає зміну рівнів їх розвитку, отже і рівня ризику. Природно, що однорідні об'єкти, що мають різні рівні розвитку, мають різний потенціал і рівень ризику, можливості в здійсненні процесу зміни як своєї внутрішньої структури, реакції на негативні впливи зовнішнього середовища, тобто до управління рівнем ризику.

За таких міркувань фінансовий потенціал підприємства роздрібної торгівлі, як динамічно об'єкту, розглядається як можливість досягнення підприємством оптимального фінансового стану за умови використання можливості залучення капіталу в розмірі, достатньому для проведення ефективної інвестиційної діяльності, наявності власного капіталу, що зумовлює виконання умов фінансової стійкості, ліквідності, рентабельності авансованого капіталу, достатнього рівня ділової активності та ефективної системи керування.

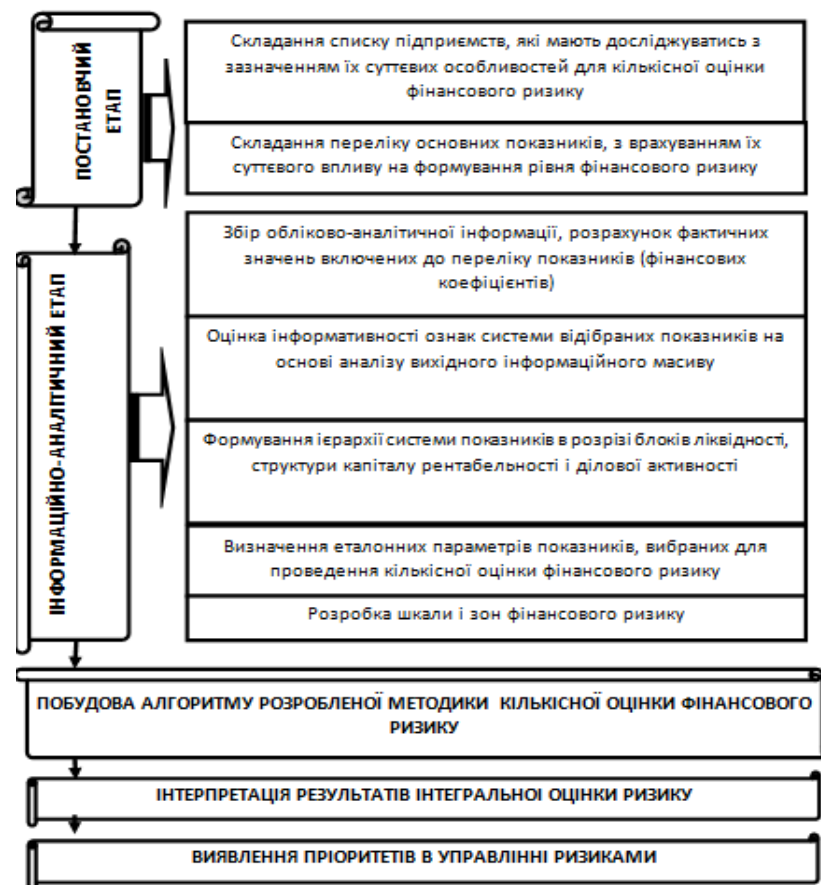

Рис. 5 - Послідовність кількісної оцінки фінансового ризику

Тобто, фінансовий потенціал – це кількісна міра рівня розвитку підприємства, оцінена сукупністю показників, що його описують, а фінансовий ризик може трактуватись як можливість недосягнення цільового (запланованого, нормативного - еталонного) рівня потенціалу. Алгоритм розрахунку рівня фінансового ризику надано на рис. 6.

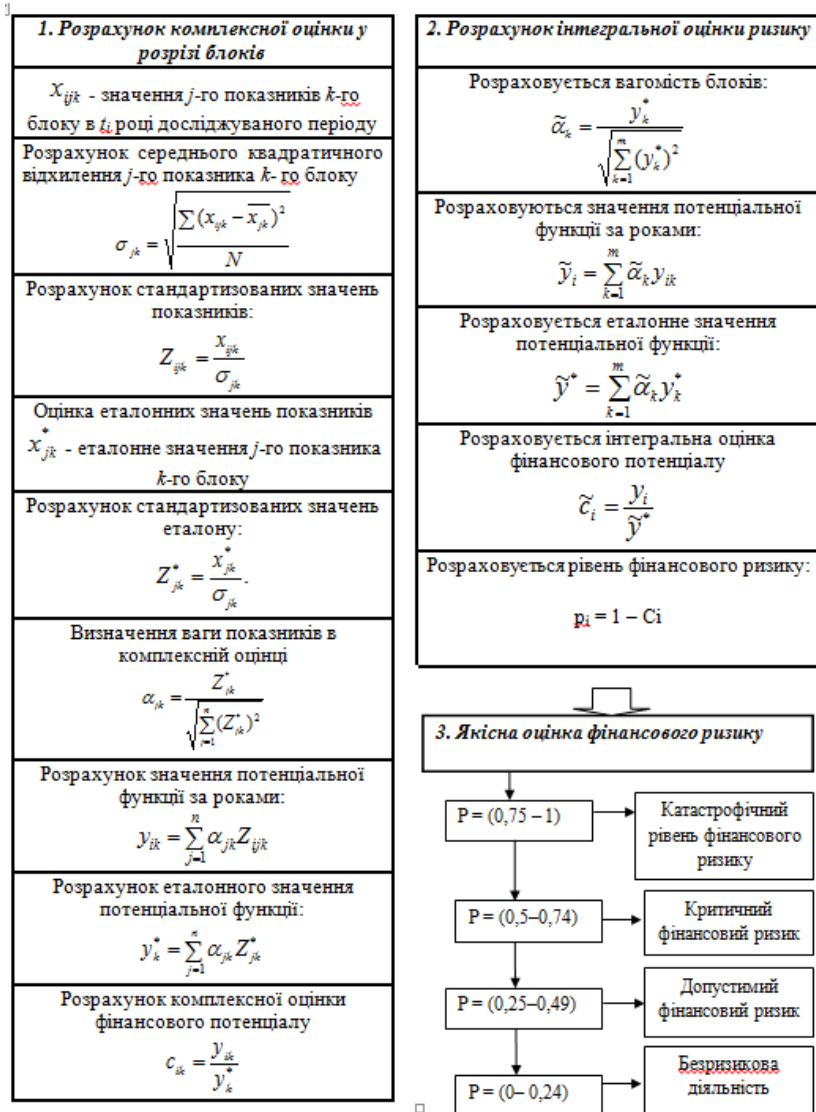

Рис. 6 – Алгоритм розрахунку інтегральної оцінки фінансового ризику [10]

В процесі відбору фінансових показників дотримувались наступні вимоги: показники повинні розраховуватись на підставі форм публічної фінансової звітності – балансу і звіту про фінансові результати за єдиною методикою, показники повинні бути відносними (коефіцієнти), вимірятись в частках одиниці (чи відсотках), мати однакову направленість.

За відібраними фінансовими коефіцієнтами були сформовані ієрархії системи показників за блоками: для МП і ВП, (рис. 7 і рис. 8) з врахуванням факторних навантажень як показників, так і блоків. Еталонні значення коефіцієнтів було з'ясовано індивідуально по кожному підприємству з вибіркової сукупності (за еталон, залежно від цілей і фінансового стану підприємства може братись максимальне, середнє чи нормативне значення фінансового коефіцієнту).

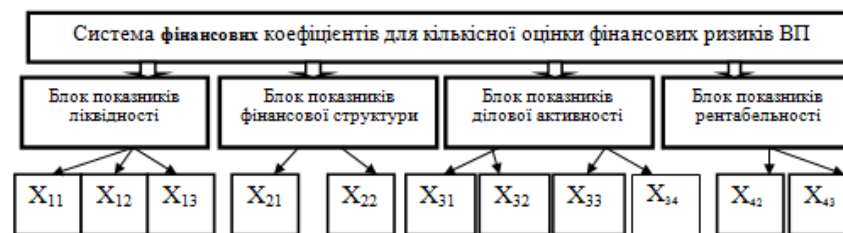

Рис. 7 – Сформована система фінансових коефіцієнтів для кількісної оцінки ризику ВП

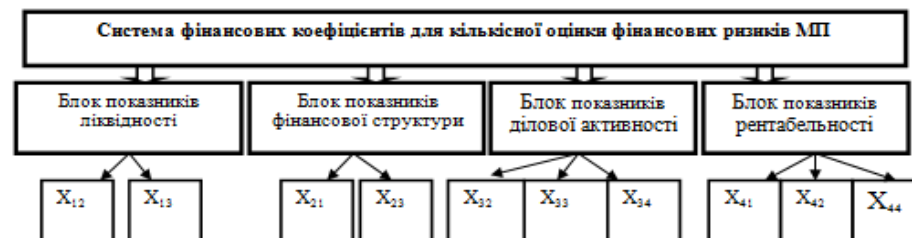

Рис. 8 - Сформована система фінансових коефіцієнтів для кількісної оцінки ризику МП

Умовні означення: X_{11} – коефіцієнт абсолютної ліквідності, X_{12} – коефіцієнт швидкої ліквідності, X_{13} – коефіцієнт покриття, X_{14} – коефіцієнт забезпечення ВОК, X_{21} – коефіцієнт автономії, X_{22} – коефіцієнт стійкості, X_{23} – коефіцієнт маневреності власного капіталу, X_{31} – коефіцієнт оборотності активів, X_{32} – коефіцієнт оборотності запасів, X_{33} – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, X_{34} – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, X_{41} – коефіцієнт рентабельності продажу, X_{42} – коефіцієнт достатності грошового потоку на погашення заборгованості, X_{43} – коефіцієнт рентабельності активів за прибутком до оподаткування і сплати відсотків, X_{44} – коефіцієнт рентабельності активів за чистим прибутком.

На нашу думку, сформовані для оцінки фінансового ризику показники об'єктивно відображають як галузеву специфіку підприємств, так і особливості їх фінансової діяльності. Так, ВП акцентують увагу на показниках оборотності, достатності грошового потоку для підтримання платоспроможності і фінансової стійкості, МП – на показниках рентабельності і оборотності задля підтримання на належному рівні самофінансування діяльності.

Інтегральна оцінка ризику розраховується за всім комплексом відібраних показників, кожен з яких відображає певний фрагмент фінансового стану і показує його наближеність до цільового (еталонного).

Для якісної оцінки фінансового ризику в певний момент часу сформовано градацію (межі) шкали ризику, яка носить універсальний характер і може бути застосована як для різних груп галузевих підприємств, так підприємств інших галузей. Економічний зміст градації рівня фінансового ризику і його якісної оцінки за шкалою надано в табл. 3. В процесі градування шкали ризику були використані пропозиції вченого Гранатурова В.М. [9].

Розроблені методичні підходи з повною деталізацією розрахункового процесу (алгоритм див. рисунок 6) апробовано за даними підприємств вибіркової сукупності.

Таблиця 3

Економічна інтерпретація градації шкали ризику

Шкала	Назва зони ризику	Економічний зміст
0	Безризикова (загроза кризи відсутня)	Підприємство має досить високий рівень рентабельності і ділової активності, вчасно розраховується за своїми зобов'язаннями, вчасні розрахунки за дебіторською заборгованістю, високий фінансовий потенціал (0,75-1)
0,25	Допустимого (слабка загроза кризи)	Підприємство зберігає свою економічну доцільність, має прийнятний рівень рентабельності й ділової активності один з блоків має значення показників, що не відповідають еталонним. Відносно стабільна динаміка розвитку, однак є загроза повної втрати прибутку від реалізації. Рівень потенціалу 0,74 - 0,5
0,5	Критичного (кризовий стан)	Економічна доцільність діяльності підприємства перебуває під загрозою. Прибутку ледь достатньо на покриття витрат, дещо низький рівень ділової активності. Погіршуються розрахунки за зобов'язаннями. Ріст суми дебіторської заборгованості і тривалості періоду її обороту. Динаміка розвитку погіршується, значення потенціалу на рівні 0,49 – 0,25
0,75 1,0	Катастрофічного (стан економічного банкрутства)	Підприємство збиткове, має проблеми з розрахунками за зобов'язаннями, наявна прострочена дебіторська заборгованість, можливі втрата капіталу, майна. Підприємство перебуває на межі банкрутства. Рівень потенціалу коливається в межах 0,24 – 0

Вихідні фактичні дані одного з малих і одного з великих підприємств та одержані результати показані відповідно в табл. 4-5 та табл.6.

Таблиця 4

Показники блоків ліквідності, структури капіталу, ділової активності і рентабельності (підприємство з групи МП)

Роки	Показники									
	Показники блоку ліквідності		Показники блоку структури капіталу		Показники блоку ділової активності			Показники блоку рентабельності		
	X ₁₂	X ₁₃	X ₂₁	X ₂₃	X ₃₂	X ₃₃	X ₃₄	X ₄₁	X ₄₂	X ₄₄
2013	0,07	0,92	0,24	- 0,26	13,3	197,2	11,3	0,01	0,21	0,09
2014	0,25	1,17	0,34	0,34	11,9	46,7	11,1	0,02	0,37	0,17
2015	0,8	1,44	0,43	0,59	13,4	11,0	8,66	0,02	0,21	0,08
$\bar{X}_{1j}$	0,37	1,18	0,34	0,22	12,9	84,9	10,3	0,02	0,26	0,12
σ_{1j}	0,38	0,26	0,08	0,44	0,82	98,8	1,4	0,01	0,09	0,05

Таблиця 5

Показники блоків ліквідності, структури капіталу, ділової активності і рентабельності (підприємство з групи ВП)

Роки	Показники										
	Показники блоку ліквідності			Показник и блоку структури капіталу		Показники блоку ділової активності				Показники блоку рентабельності	
	X ₁₁	X ₁₂	X ₁₃	X ₂₁	X ₂₂	X ₃₁	X ₃₂	X ₃₃	X ₃₄	X ₄₂	X ₄₃
2013	0,01	0,27	1,04	0,29	0,41	3,21	5,93	17,7	4,52	0,12	0,12
2014	0,07	0,32	1,09	0,27	0,38	3,33	5,95	18,4	4,57	0,08	0,09
2015	0,06	0,31	1,15	0,28	0,39	3,42	5,71	19	4,77	- 0,01	0,03
$\bar{X}_{1j}$	0,05	0,3	1,09	0,28	0,39	3,32	5,87	18,4	4,62	0,07	0,08
σ_{1j}	0,03	0,03	0,04	0,01	0,02	0,1	0,13	0,65	0,13	0,07	0,05

З метою розробки заходів щодо зниження рівня ризику потрібно звернути увагу на економічну інтерпретацію вагомості

ознак в потенціальній функції інтегральної оцінки фінансового потенціалу, а також в потенціальних функціях, побудованих за відповідними блоками показників системи і виявити пріоритети управління.

Таблиця 5

Результати розрахунку інтегральної оцінки фінансового ризику на підприємствах

Роки	2013 рік		2014 рік		2015 рік	
Підприємства	МП	ВП	МП	ВП	МП	ВП
Інтегральна оцінка потенціалу фінансової стійкості	0,759	0,414	0,826	0,416	0,796	0,421
Ланцюгові темпи зміни, %			108,8	100,5	96,37	101,2
Рівень фінансового ризику	0,241	0,59	0,174	0,58	0,204	0,58
Зона ризику	безризикова	критичного	безризикова	критичного	безризикова	критичного
Оцінка розвитку кризи	загроза кризи відсутня	кризовий стан	загроза кризи відсутня	кризовий стан	загроза кризи відсутня	кризовий стан

Для цього спочатку аналізується потенціальна функція інтегральної оцінки рівня фінансового потенціалу підприємства. Пріоритетним блоком, який слід посилити, виступає блок, що займає найбільшу вагу в структурі потенціальної функції інтегральної оцінки фінансового потенціалу. Далі аналізується вага ознак в потенціальній функції, побудованій за показниками даного блоку, тобто вибирається показник з максимальною вагою, потім черговий показник цієї ж функції з меншою вагою і т.д. В результаті ранжування блоків і показників всередині кожного з них за вагомістю ознак, відбувається по суті ранжування пріоритетів в

управлінні фінансовим ризиком підприємства задля його мінімізації і нарощення фінансового потенціалу підприємства (табл.6).

Таблиця 6

Ранжування пріоритетів в управлінні фінансовою стійкістю

Підприємство МП	Інтегральна оцінка ($\tilde{y}$) = $0,33y_1+0,275y_2+0,839y_3+0,334y_4$										
	Блоки	ліквідності (y_1)		структури капіталу (y_2)		ділової активності (y_3)		рентабельності (y_4)			
	Вагове значення	0,33		0,275		0,839		0,334			
	Ранг	3		4		1		2			
	Комплексна оцінка										
Показни ки	X_{12}	X_{13}	X_{21}	X_{23}	X_{32}	X_{33}	X_{34}	X_{41}	X_{42}	X_{44}	
Вагове значення	0,27	0,96	0,98	0,21	0,85	0,01	0,52	0,7	0,6	0,4	
Ранг	2	1	1	2	1	3	2	1	2	3	
Підприємство ВП	Інтегральна оцінка ($\tilde{y}$) = $0,27y_1+0,44y_2+0,86y_3+0,03y_4$										
	Блоки	(y_1)			(y_2)			(y_3)		(y_4)	
	Вагове значення	0,27			0,44			0,86		0,03	
	Ранг	3			2			1		4	
	Комплексна оцінка										
Показни ки	X_{11}	X_{12}	X_{13}	X_{21}	X_{22}	X_{31}	X_{32}	X_{33}	X_{34}	X_{42}	X_{43}
Вагове значення	0,1	0,5	0,8	0,6	0,7	0,3	0,6	0,7	0,3	0,9	0,4
Ранг	3	2	1	2	1	4	2	1	3	1	2

Концептуальна основа системи управління фінансовими ризиками шляхом ранжування пріоритетів, дозволить керівництву підприємства створити комплекс рішень і прийняти ряд антикризових заходів, які є умовою сталого розвитку та конкурентоспроможності та забезпечення швидкого реагування на зміну зовнішнього середовища. Крім того, ця система дозволяє

підвищити ступінь гнучкості підприємства у разі виникнення негативних наслідків у тих чи інших фінансово-господарських ситуаціях, або при використанні різних способів зниження ризиків.

Для підтримки прийнятної рівня ризику з метою розробки превентивних заходів доцільна організація моніторингу їх рівня. В даному дослідженні за основу прийняті річні показники. Однак, для забезпечення управління фінансовими ризиками і планування подальшого функціонування підприємств, для оцінки рівня фінансового ризику надзвичайно важливе використання управлінської інформації та обліково-аналітичних даних за більш короткий період (місяць, квартал), що дозволить оперативно реагувати на рівень ризику і певним чином коригувати діяльність підприємства.

Заключним етапом управління ризиками є контроль і коригування цілей з врахуванням нової інформації про наявні збитки і прийнятих заходах щодо їх мінімізації. Таким чином створюється система прийняття рішень, що забезпечує максимально ефективного досягнення цілей антикризового управління.

Розроблений механізм оцінки ризику може використовуватись для внутрішнього управління, в процесі прийняття інвестиційних рішень, для виявлення лідерів серед підприємств, показники діяльності яких можуть служити як еталонні і використовуватись менеджментом підприємств для розуміння і оцінки власних дій і результатів порівняно з іншими підприємствами галузі.

Запропонований методичний підхід оцінки фінансового ризику є одним з початкових кроків до впровадження ризик-орієнтованого менеджменту і інтеграції антикризового фінансового управління і управління ризиком. Перевагою запропонованого механізму оцінки фінансового ризику є зрозумілість і доступність проведення як крупними підприємствами, так і суб'єктами малого бізнесу з врахуванням їх галузевої приналежності.

Література:

1. Бланк И. А. Управление финансовыми рисками / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2005. – 600 с.
2. Балабанов И. Т. Риск-менеджмент: монография / И. Т. Балабанов. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 192 с.
3. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 245 с.
4. Внукова Н. М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: монографія / Н. М. Внукова, В. А. Смоляк. – Х.: ВБ «ІНЖЕК», 2006. – 184 с.
5. Дядюк М. А. Економічна оцінка та визначення прийнятного рівня операційно-фінансового ризику у підприємствах роздрібної торгівлі: дис. канд. екон. наук: 08.07.05 / Дядюк Марина Анатоліївна; Харк. держ. акад. технол. та орган. харчування. – Х., 2002. – 18 с.
6. Недосекин А.О. Максимов О.Б., Павлов Г.С. Анализ риска банкротства предприятия. Метод. указания по курсу «Антикризисное управление». — http://sedok.narod.ru/sc_group.htm.
7. Терещенко О. Нові підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників-юридичних осіб / О. Терещенко // Вісник НБУ. – 2012. – № 1. – С. 26–30.
8. Шаланов Н. В. Системный анализ. Кибернетика. Синергетика: Математические методы и модели. Экономические аспекты / Н. В. Шаланов. – Новосибирск: НГТУ, 2008. – 288 с.
9. Гранатуров В. М. Управление предпринимательскими рисками: вопросы теории и практики / В. М. Гранатуров, И. В. Литовченко. – Одесса: МЧП «Эвен», 2005. – 204 с.
10. Ugrimova I., Kraivska I., Gryshchenko A. Risk assessment in system of small businesses crisis management ДВНЗ: «ПДТУ», Маріуполь, Випуск 32, том 1, 2016. – с.20-26.
11. Фінансово-кредитний механізм соціально-економічного розвитку країни [Текст]: [Монографія]/ За ред. д.е.н. професора Коровіної З.П., к.е.н., доц. Хряпкіної В.В.; Макіївський економ.-гуманіт. ін.-т. – Донецьк: Видавець Дмитренко Л.Р. – 264 с. ISBN 978-966-2782-11-0